

Akdeniz Üniversitesi Örneğinde, İnteraktif Yöntemlerle Uygulanan Aile Planlaması Eğitimi Programının Değerlendirilmesi

Levent Dönmez*, Mehmet Aktekin*, Melahat Akdeniz**, Yeşim Y. Şenol*

Ülkemizde Tıp Eğitiminde İyileşme Çabalarına Katkı Yapan Deneyim

ÖZET

Gerekçe: Tıp Fakültelerinde eğitim kalitesinin yükseltilmesi çabaları son yıllarda giderek yoğunlaşmaktadır. Ülkemizdeki bazı Tıp Fakültelerinin bünyesinde bu amaca yönelik olarak interaktif yöntemlerin uygulandığı kurs programları düzenlenmekte ve tıp öğrencilerinin bilgi ve beceri kazanmadaki etkinliğinin artmasına çalışılmaktadır. Bu çalışma, interaktif yöntemlerin uygulanmasında iyi bir model örneği olan “Aile Planlaması Danışmanlığı ve Rahim İçi Araç Uygulama Kursu” isimli standart eğitim programının Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesindeki sonuçlarının ölçülmesi amacıyla yapılmıştır.

Yöntem: Her grupta 8-10 adet tıp fakültesi altıncı sınıf öğrencisinin yer aldığı yedi kursta toplam 58 kişinin; başarı durumları, kurs programı hakkındaki görüş ve önerileri standart bir anket formu aracılığıyla toplanmış, öğrencilerin kurs öncesi ve ortası puanları karşılaştırılmıştır. Öğrenciler, interaktif yöntemlerin etkisi konusundaki görüşlerini 10 puan üzerinden not vererek ifade etmişlerdir.

Bulgular: Öğrencilerin kurs öncesi başarı puanları 63.5 ± 10.3 iken kurs ortasında 93.4 ± 5.5 'a yükselmiştir. Ellisekiz öğrencinin tamamı rahim içi araç takma becerisini kazanmada başarılı olmuştur. Öğrenciler kurs programı içinde yer alan ve sekiz başlıkta topladığımız konuların işlenmesini konulara göre değiştirmekle birlikte %67-94 oranında çok yararlı, %4-31 oranında yararlı olarak değerlendirmiştir. Yorum yapmak istemeyen veya yararsız bulanların oranı ise %0-6'dır. Öğrenciler interaktif yöntemlerin etkisini dokuz başlıkta 10 puan üzerinden değerlendirmiş bu etkileri (ortalama 9.1 ± 1.6 ile 9.6 ± 0.9 puanla) olumlu bulmuşlardır. Öğrencilerin mezuniyet sonrasında %44,9'u halen herhangi bir göreve başlamamışken, %43,1'i genel pratisyen olarak çalışmakta, %5,2'si kursla ilgili bir bölümde uzmanlık eğitimi almakta ve %6,8'i kursla tamamen ilgisiz bir uzmanlık eğitimi almaktadır.

Sonuç: Aile planlaması danışmanlığı ve rahim içi araç uygulama kursu eğitim tekniklerinin uygulanmasında başarılı bir modeldir. Ancak uygulanan eğitimin gerçek etkisini ölçmek için, kazanılan bilgi ve becerinin mezuniyet sonrası uygulamaya katkısının saptandığı araştırmalar yapılmalıdır.

Anahtar Kelimeler: tıp eğitimi, interaktif yöntemler, aile planlaması

Levent Dönmez, Akdeniz Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Antalya
e-posta: donmez@med.akdeniz.edu.tr

* Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi, Antalya

** Antalya 2 No'lu AÇSAP Merkezi

GİRİŞ VE AMAÇ

Sağlık ekibinin en önemli elemanı olan hekimlerin eğitimi sıklıkla tartışılan ve araştırılan bir konudur (1). Bu tartışmaların bir kısmı tıp eğitimi müfredatının, topluma hizmet verirken karşılaşılabilecek sağlık sorunlarıyla örtüşmediği boyutundayken (2-4), bir kısmı ise eğitimde kullanılan yöntemlerin başarısını sorgulamaktadır (5-7). Yapılan bazı araştırmalarda hem eğitimciler hem de mezun olduktan sonra kendi eğitimlerini değerlendiren hekimler, tıp eğitiminin etkinleştirilmesi için yeni düzenlemeler ve uygulamaların hayata geçirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir (4,5). Örneğin, eski mezunlar (4) tıp fakültesindeki öğretim üyelerinin çağdaş ve ülke koşullarına uygun bilgiler içeren eğitim vermesini istemiş, ayrıca öğretim üyelerinin “eğiticilik eğitimi” almaları ve öğrencilerle diyalogu artırmaları gerektiğini söylemişlerdir. Öğretim üyelerinin fikirlerini inceleyen diğer bir araştırmada ise (5) öğretim üyeleri, teorik derslerin ülke sorunlarıyla olan ilgisini %66.7 oranında, pratik uygulamaların mesleğe uygunluğunu ise %56.7 oranında yetersiz olarak ifade etmişlerdir. Aynı öğretim üyelerinin %64.5’i öğrencilerin derse katılımını sağlamak için öğretim üyesinin eğitici niteliğinin yükseltilmesi gerektiğini söylemiştir. Özetle hem eğitim alanlar hem de eğitimciler eğitimde iyileştirme olmasını istemektedir. Bu iyileştirmede verilecek bilgi ve becerinin türünün saptanması yanında eğitim tekniklerinin geliştirilmesi de önemli bir seçenek olarak belirtilmektedir.

Tıp eğitiminde yön arayışlarının toplumda sık karşılaşılan sağlık sorunları üzerinde sürdürülmesi ve eğitim yöntemlerinin bu süreç içine entegre edilmesi sorunun daha hızlı ve somut biçimde çözülmesine yardımcı olacaktır. Bu görüşten hareketle, tıp eğitimi için gerekliliği tartışılmaz olan konulardan birisi aile planlaması danışmanlığı ve rahim içi araç uygulama becerisidir. Aile planlaması uygulamaları tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de büyük ölçüde birinci basamakta yürütülen ve halen de yaygınlaştırılmaya çalışılan hizmetlerdir (8). Bu alanda ülkemizde son yıllarda tıp eğitiminde hem yeterliğe dayalı eğitim programı uygulanarak interaktif eğitim tekniklerinin uygulanmasına olanak tanıyan hem de sağlık hizmeti kalitesini artıran ve bir uluslararası kuruluşun mali ve teknik desteğiyle yürütülen bir proje (9), tıp eğitiminde eğitim tekniklerinin ve değerlendirme yöntemlerinin geliştirilmesine önemli katkı yapmış, projeye katılan Üniversitelerde ve katkı yapan uzmanların çalışma yerlerinde yaratıcı etkilerle önemli kazanımlar sağlanmıştır. (9,10)

Bu çalışma, interaktif yöntemlerin uygulanmasında iyi bir model örneği olan “Aile Planlaması Danışmanlığı ve Rahim İçi Araç (RIA) Uygulama Kursu” isimli bu standart eğitim programının Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesindeki sonuçlarının paylaşmak amacıyla yapılmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Çalışma, JHPIEGO (Johns Hopkins Program for International Education in Reproductive Health) kuruluşu, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı işbirliği ve Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı Aile Planlaması Müdürlüğü’nün desteği ile uygulamaya konan “Tıp Fakültelerinde Mezuniyet Öncesi Aile Planlaması Eğitimi Standardize Etme ve Klinik Becerileri Güçlendirme” projesi (8,9) kapsamında oluşturulan ve interaktif eğitim yöntemleriyle Türkiye’de toplam 17 tıp fakültesinde birlikte yürütülen standart eğitim programının Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesinde uygulama sonuçlarının değerlendirilmesi amacıyla yapılan gözlemsel bir araştırmadır. Akdeniz Üniversitesindeki ilk uygulama Kasım 1998’de başlamış ve iki yıl içinde herbiri iki hafta süren toplam yedi kurs programı tamamlanmıştır. Kurs eğitimcileri önceden kursla ilgili bir “eğitici eğitimi programı”ndan geçmişlerdir. Her grupta 8-10 adet tıp fakültesi altıncı sınıf öğrencisinin yer aldığı yedi adet

kursta toplam 58 kişinin; başarı durumları, kurs programı hakkındaki görüş ve önerileri standart bir anket formu aracılığıyla toplanmış, öğrencilerin kurs öncesi ve ortası puanları karşılaştırılmıştır.

Öğrencilerin teorik başarı durumları kurs öncesinde ve kurs ortasında olmak üzere iki kez ölçülmüş, ölçüm sırasında kurs programı için hazırlanmış olan standart sorular kullanılmıştır. Kurs öncesi soruları doğru-yanlış (iki seçenekli), kurs ortası soruları ise çoktan seçmeli (beş seçenekli) türündedir. Her iki teorik sınavda da puanlar 100 üzerinden değerlendirilmiştir. Ayrıca öğrencilerin farklı konulardaki (danışmanlık, RİA, oral kontraseptifler, v.b) başarı yüzdeleri de kurs öncesi ve ortasında karşılaştırılmıştır. Klinik becerinin (rahim içi araç takma becerisi) değerlendirilmesinde ise eğiticiler tarafından kullanılan standart “eğitim izleme değerlendirme rehberleri” kullanılmış, katılımcının atladığı veya tam sırasına uyarak yapmadığı basamaklar “kötü puan” olarak hesaplanmıştır. Rehberde toplam 32 basamak bulunmaktadır ve öğrenciye herhangi bir basamağın atlanması durumunda iki kötü puan, sırasına uyulmaması durumunda ise bir kötü puan verilmiştir. Beceri değerlendirmesi, kurs ortasındaki maket üzerinde ve kurs sonundaki klinikte gerçek hasta üzerinde olmak üzere, toplam iki kez yapılmıştır. Sonuçta eğiticiler tarafından, aile planlaması kliniğinde en az beş adet RİA uygulaması sonrasında becerinin kazanıldığına karar verildiğinde, aday “başarılı” olarak değerlendirilmiştir.

Katılımcıların kurs programını değerlendirmesi için, yine standart olarak hazırlanmış anket formlarından yararlanılmıştır. Öğrencilerin kurs programındaki farklı konular ve uygulamalar hakkındaki görüşleri “çok yararlı”, “yararlı” ve “olumsuz (yorum yapmayanlar veya yararsız yanıt verenler)” olarak sınıflandırılmıştır. Ayrıca katılımcılardan interaktif yöntemlerin katılımcılar üzerindeki etkisini 10 üzerinden puanlaması istenmiştir. Puanlama yapılırken 10 puan “çok olumlu etki”, sıfır puan ise “etkisiz veya olumsuz etki” anlamında kullanılmıştır. Benzer puanlama ders sırasında kullanılan yöntemlerin olumluluğunu saptamak için de uygulanmıştır. Katılımcılara kurs ortasında ve sonunda kendini danışmanlık ve RİA takma becerisi konusunda yeterli hissedip hissetmedikleri sorulmuş ve yanıtlar “çok yeterli/yeterli”, “orta düzeyde yeterli” ve “yetersiz” olarak sınıflanmıştır. Katılımcıların sekizi kursla ilgili görüş ve önerilerini içeren anket formunu göndermediğinden bu bölümle ilgili değerlendirmeler 50 kişi üzerinden yapılmıştır.

Kurs programını tamamlayan öğrencilerin aldıkları eğitimin mezuniyet sonrasında hizmete yansıyor yansımadığını saptamak amacıyla katılımcılar telefonla aranarak şu anda çalıştıkları yerler sorulmuştur.

Toplanan veriler bilgisayarda SPSS (Statistical Package for Social Science) for windows programı aracılığıyla değerlendirilmiş, kurs öncesi ve ortası puanlar karşılaştırılırken “bağımlı örneklerde iki ortalama arasındaki farkın anlamlılık testi” (paired-t) uygulanmıştır.

BULGULAR:

Öğrencilerin Kurs Programını Değerlendirmesi:

Kurs programına katılan toplam 58 öğrencinin (32’si erkek 26’sı kız) program hakkındaki görüşleri Tablo 1 de gösterilmiştir. Öğrenciler kurs programı içinde yer alan ve sekiz başlıkta topladığımız konuların işlenmesini konulara göre değişmekle birlikte %67-94 oranında çok yararlı, %4-31 oranında yararlı olarak değerlendirmiştir. Yorum yapmak istemeyen veya yararsız bulanlar ise bazı gruplarda hiç olmamış bazılarında ise bir ya da iki kişidir. Eğitim programında işlenen konular arasından doğal aile planlaması(DAP), laktasyon amenoresi yöntemi(LAM) ve bariyer yöntemler ve norplantla ilgili konular ve RİA’ın iplerinin kaybolması konularını “çok yararlı” bulma oranları (%67-68) diğerlerine göre daha düşüktür. Bunların yanında öğrenciler, maket uygulamaları, klinikte RİA uygulamasını genellikle “çok yararlı” veya “yararlı”

bulmuşlardır. Konferansların ise diğer uygulamalara göre daha az yararlı olduğu görülmektedir. Genel olarak kurs programının değerlendirilmesi istendiğinde ise, olumsuz görüş bildiren öğrenci olmamıştır (Tablo 1).

Tablo 1: Öğrencilerin Kurs Programı Hakkındaki Görüşleri (n=50)

	Çok yararlı		Yararlı		Olumsuz*	
	Sayı	%**	Sayı	%	Sayı	%
Eğitim programındaki konuların işlenmesi						
RİA ile ilgili	47	94.0	2	4.0	1	2.0
Enfeksiyonun önlenmesi ile ilgili	36	72.0	13	26.0	1	2.0
GYE ¹ ile ilgili	37	74.0	13	26.0	-	-
Danışmanlık ile ilgili	36	72.0	12	24.0	2	4.0
Hormonal kontraseptiflerle ilgili	38	76.0	11	22.0	1	2.0
DAP ² , LAM ² , bariyer yöntemlerle ilgili	34	68.0	13	26.0	3	6.0
Norplant ile ilgili	34	68.0	13	26.0	3	6.0
RİA'da iplerin kaybolması ile ilgili	33	67.3	15	30.7	1	2.0
Konferanslar	24	49.0	22	44.9	3	6.1
Maket uygulamaları	46	93.9	3	6.1	-	-
Klinikte RİA uygulaması	49	98.0	1	2.0	-	-
Klinikte danışmanlık uygulaması	40	80.0	10	20.0	-	-
Klinikte GYE incelemesi	38	76.0	11	22.0	1	2.0
İnteraktif yöntemlerin uygulanması	43	86.0	7	14.0	-	-
RİA için slayt kullanımı	26	53.1	11	22.4	12	24.5
Genel olarak kurs programı	42	84.0	8	16.0	-	-

* olumsuz yanıt: konuyla ilgili "yorum yapmak istemeyen" veya "yararsız" yanıtı veren öğrencileri kapsamaktadır

** yüzdeler soruya yanıt veren kişi sayısı (n=50) üzerinden hesaplanmıştır

¹ GYE: genital yol enfeksiyonları,

² DAP: doğal aile planlaması, ² LAM: laktasyonel amenore

Öğrencilerin, kursun işlenmesi sırasında interaktif yöntemlerin kullanılması ile ilgili görüşlerini yansıtan bulgular Tablo 2'de gösterilmiştir. İnteraktif yöntemlerin etkisini dokuz başlıkta 10 puan üzerinden değerlendiren öğrencilerin görüşleri (ortalama 9.1 ± 1.6 ile 9.6 ± 0.9 puanla) çok olumludur.

Tablo 2: İnteraktif Yöntemlerin Etkisinin Öğrenciler Tarafından Değerlendirilmesi

İnteraktif yöntemin öğrenciler üzerindeki etkisi*	Öğrencilerin (n=50) verdikleri puanların ortalaması**
Derse öğrencinin katılımının sağlanması	9.6 ± 0.9
Klinik beceri kazanma	9.4 ± 1.1
Derslerin sıkılmadan izlenmesi, zevk alınması	9.4 ± 1.5
Arkadaşlıkların ve ilişkilerin gelişmesi	9.4 ± 1.5
Motivasyon duygusu ve öğrenme arzusu	9.3 ± 1.6
Öğrenci üzerindeki baskı ve stresin kalkması	9.2 ± 1.3
Dersi ve dersin mesajlarını benimseme	9.2 ± 1.6
Ekip çalışması kavramının gelişmesi	9.2 ± 1.9
Okulda öğrenme ve anlama düzeyi	9.1 ± 1.6

*öğrencilerin ifadesine başvurulmuştur

**ortalamalar standart sapması ile birlikte yazılmıştır

Öğrencilerin ders sırasında kullanılan yöntemlerin olumluluğu için verdikleri puanlar ise Tablo 3’de gösterilmiştir. Buna göre en yüksek puan “model üzerinde çalışma”ya verilirken (9.6 puan), en düşük puan ise “video kaset gösterimi” için (7.1 puan) verilmiştir.

Tablo 3: Öğrencilerin Ders Sırasında Kullanılan Yöntemler İçin Verdikleri Puan Ortalamaları

Kullanılan yöntem	Öğrencilerin (n=50) verdikleri puanların ortalaması*
Model üzerinde çalışma	9.6 ± 0.8
Isınma egzersizleri	9.5 ± 1.1
Gruplara ayrılma yöntemleri	9.4 ± 1.1
Eğitici sunuları	9.3 ± 1.0
Grup çalışmaları	9.0 ± 1.3
Oyunlaştırma (role-play)	8.8 ± 1.9
Öğrenci sunuları	8.5 ± 1.8
Video kaset gösterimi	7.1 ± 2.9

*ortalamalar standart sapması ile birlikte yazılmıştır.

Öğrencilerin aldıkları eğitim konusunda kendilerini yeterli hissetme durumlarına bakıldığında kurs sonunda kendini aile planlaması danışmanlığı veya rahim içi araç uygulama konusunda yetersiz hissedenden öğrenci olmadığı görülmektedir (Tablo 4).

Tablo 4: Öğrencilerin Aldıkları Eğitim Konusunda Kendilerini Yeterli Hissetme Durumu (n=50)

Konular ve aşamalar	Çok yeterli/Yeterli		Orta düzeyde		Yetersiz	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kursun ilk haftası sonunda RİA uygulama konusunda	45	90.0	4	8.0	1	2.0
Kurs sonunda AP danışmanlığı konusunda	45	90.0	5	10.0	-	0.0
Kurs sonunda RİA uygulama konusunda	48	96.0	2	4.0	-	0.0

Eğiticilerin Katılımcıları Değerlendirmesi:

a- Bilginin Değerlendirilmesi

Öğrencilerin kursa başlamadan önceki bilgi düzeyleri ve eğitim süreci içindeki gelişmeleri Tablo 5’de gösterilmiştir. Sekiz başlık altındaki konular için yapılan kurs öncesi ve kurs ortası değerlendirmeler tüm konularda teorik bilgide önemli artış olduğunu göstermektedir. Öğrencilerin kurs öncesi genel başarı puanları 63.5 ± 10.3 iken kurs ortasında 93.4 ± 5.5 ’a yükselmiştir (Tablo 5). Kurs ortasındaki puanlarda en düşük not ortalaması en az yararlı buldukları DAP/LAM/bariyer yöntemler konusunda idi (88.7 ± 8.3). Aynı konulardaki kurs öncesi puan ortalaması da yüksektir (80.6 ± 5.5). Kurs ortası başarı notu sınırı olan 80 puan, bir öğrenci dışında tüm öğrenciler tarafından aşılmıştır. Ancak kurs ortası değerlendirmede sınırın altında kalan (78.3 puan) öğrenciye kursun ikinci haftasında ek ödevler verilerek yeniden sözlü sınav yapılmış ve yeterli olduğuna kanaat edilmiştir.

b- Becerinin Değerlendirilmesi:

“RİA takma becerisi” için öğrencilerin hiç deneyimi olmadığından, kurs öncesinde bir uygulama değerlendirilmesi yapılmamış, öğrencilerin pratik uygulama başarı puanları sadece kurs ortasında ve kurs sonunda hesaplanmıştır. Buna göre; maket çalışması sonunda ancak kurs ortasındaki kötü uygulama puan sayısı 2.6 ± 2.7 iken pratik uygulama sonrası kurs sonunda 0.4 ± 0.5 'e düşmüştür. Sonuçta 58 öğrencinin tamamı rahim içi araç takma becerisini kazanmada başarılı olmuştur. Ancak iki öğrencide standart olarak önerilen beş adet RİA takma sayısının daha fazla olması gerektiğine karar verilmiş, bu iki öğrenciye klinikte RİA takma sayısını arttırdıktan sonra yeterlilik verilmiştir.

Tablo 5: Öğrencilerin Kurs Öncesi ve Kurs Ortasındaki Teorik Değerlendirme Puan Ortalamalarının Konu Başlıklarına Göre Durumu (n=58)

Konu başlıkları	Kurs öncesi* puan ortalaması	Kurs ortası* puan ortalaması	P**
Rahim içi araç	35.4 ± 8.7	95.2 ± 5.4	<0.01
Norplant ve enjektiple prep.	48.9 ± 8.4	95.5 ± 3.5	<0.01
Enfeksiyonun önlenmesi	50.2 ± 3.7	93.2 ± 7.3	<0.01
Danışmanlık	71.2 ± 17.4	94.3 ± 5.7	<0.01
Genital yol enfeksiyonları	77.3 ± 9.0	96.2 ± 5.4	<0.01
Oral kontraseptifler	79.2 ± 5.1	91.2 ± 4.3	<0.01
DAP ¹ , LAM ¹ , Bariyer yöntemler	80.6 ± 5.5	88.7 ± 8.3	=0.058
Genel başarı puanı	63.5 ± 10.3	93.4 ± 5.5	<0.01

*ortalamalar standart sapması ile birlikte yazılmıştır.

**bağımlı örneklerde iki ortalama arasındaki farkın anlamlılık testi yapılmıştır.

¹ DAP: doğal aile planlaması, ¹ LAM: laktasyonel amenore

Kurs Sonrası Değerlendirme (Öğrencilerin Mezuniyet Sonrası Etkinlikleri):

Öğrencilerin mezuniyet sonrasında %44,9'u (26) halen herhangi bir göreve başlamamışken, %43,1'i (25) genel pratisyen olarak çalışmakta, 3'ü %5,1'i kursla ilgili bir bölümde uzmanlık eğitimi almakta, 4'ü de (%6,9) kursla tamamen ilgisiz bir uzmanlık eğitimi almaktadır. Herhangi bir göreve başlamamış olan 26 kişinin 10'u (17.2) henüz mezun olmamış durumdayken, 16'sı ise (%27,6) mezun olduğu halde göreve başlamamış ve tıpta uzmanlık sınavına hazırlanmaktadır.

TARTIŞMA:

Tıp eğitimi konusunun farklı boyutlarının tartışılabilmesi yönünden, bulgularımızın üç grupta değerlendirilmesi yerinde olacaktır; katılımcıların kurs programı hakkındaki görüşleri, kurs sonu başarı durumu, kazanılan bilgi ve/veya becerinin sağlık hizmetlerine olan katkısı.

Katılımcıların görüşleri:

Katılımcıların kurs programının konu içeriğini ve bu konuların işlenmesi sırasındaki eğitim yöntemlerini olumlu bulması (Tablo 1-3) bu tür bir eğitim modeline öğrencilerin destek olacağını ortaya koymaktadır. Programdaki konulardan hemen hepsinin yararlı bulunması (Tablo 1) kursta verilmesi hedeflenen bilgi ve becerinin meslek yaşamında gerekli olacağı düşüncesini temsil etmektedir. Gerçekten de katılımcılar, diğer konulara göre daha az gerekli olduğunu düşündüğü konular olan DAP/LAM/bariyer yöntemler, norplant ve RİA'da iplerin kaybolması konularının bile daha az olmakla birlikte, yine de yüksek oranda, (%67.3-68.0) “çok yararlı” olduğunu belirtmiştir(Tablo 1).

Katılımcıların konuların işlenmesi sırasındaki eğitim yöntemlerini olumlu bulması (Tablo 2 ve 3) diğer bazı araştırmalardaki (4,5) “tıp fakültesinde eğitim yöntemi değişikliği gereği”nin dile getirilmesi ile uyumlu bir bulgudur. Tıp fakültesi mezunları üzerinde yapılan bir çalışmada (4) fakültemizin eski öğrencileri; eğitim yöntemlerinin iyileştirilmesi, öğretim üyelerinin pedagojik formasyon alması, öğretilen konuların ülke sorunlarıyla ilişkili seçilmesi ve sınav şekli ile ilgili önerilerde bulunmuşlardır. Bizim çalışmamızda da bu öneriler doğrultusunda yapılan bir etkinlik olarak öğrenciler tarafından olumlu karşılanmıştır. Yine çalışmamızda konuların ülke sorunlarına uygun seçilmiş olduğu (Tablo 1) görülmektedir. Başka bir araştırmada (5) bu kez, öğretim üyeleri, öğrencilerin derse aktif katılımının sağlanması için bazı eğitim yöntemlerinin kullanılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bizim çalışmamız öğretim üyelerinin bu görüşlerini destekleyicidir. İnteraktif yöntemler kullanıldığında öğrencilerin derse katılımının yüksek oranda sağlandığı belirtilmiştir (Tablo 2). Kurs programında uygulanan yöntemler hakkında olumlu yüksek puanlar verilmesi (Tablo 3) tekniklerin katılımcılar tarafından da kabul gördüğünü göstermektedir. Alışılmış yöntemlere en yakın olan konferansların “çok yararlı” olmadığını belirtme oranları da (Tablo 1) bu görüşümüzü desteklemektedir.

Başarı durumu:

Öğrencilerin kurs ortası bilgi ortalamalarının çok yüksek olması (Tablo 5) uygulanan eğitim tekniklerinin etkinliğine işaret etmektedir. Katılımcıların hangi konuların daha yararlı olacağı düşünmesinin, öğrenmeyi etkileyen bir durum olduğu bilinmektedir. Ön bilgilerin fazla olduğunu düşündükleri konularla öğrenmeleri sınırlamış olabilir. Bu konularda kurs ortası puanları ($88,7 \pm 8,3$) da diğer konulara göre düşüktür. Örneğin, Koçoğlu ve ark.’nın yaptığı seminer öncesi ve sonrasındaki değerlendirme puanlarının karşılaştırıldığı bir çalışmada seminer öncesinde yüksek puan alanların bilgi kazanma performansının diğerlerine göre daha düşük olduğu bildirilmiştir (11). Çalışmamızda da benzer bir durum söz konusu olabilir ve kurs öncesinde en yüksek puan ($80,6 \pm 5,5$) alınan DAP/LAM/bariyer yöntemler konusunda öğrenme en az oranda gerçekleşmiş olabilir (Tablo 5).

Çalışmamızdaki kurs öncesi ve kurs ortası genel başarı puanları (sırasıyla $63,5 \pm 10,3$ ve $93,4 \pm 5,5$) (Tablo 5) çalışmamızdakiyle benzer bir eğitim programının değerlendirildiği araştırmada (12) saptanan puanlarla (sırasıyla $66,4 \pm 5,6$ ve $91,3 \pm 6,6$) oldukça yakındır. Her iki çalışmada da kurs ortasında alınan puanlar kurs öncesine göre yüksektir. Üstelik kurs öncesi değerlendirme sırasında yanıtlanması nispeten kolay olan doğru/yanlış türünde sorular, kurs ortasında şansa bağlı yanıtlanma olasılığı az olan çoktan seçmeli türde sorular sorulmuştur. Kurs ortası değerlendirmenin daha zor olmasına rağmen doğru yanıt oranının yüksek olması programın etkinliği yönündeki görüşlerimizi desteklemektedir. Aile planlaması ve RİA ile ilgili interaktif eğitim tekniklerinin kullanılmadığı ve genel pratisyenler üzerinde yapılan diğer bir çalışmada (13), yine kurs sonrasında alınan puanların kurs öncesine göre daha yüksek olduğu gösterilmiştir. Ancak, bahsedilen artış çalışmamızdaki kadar yüksek değildir. Örneğin genel pratisyenler çalışmasında kurs sonu puanlar RİA için $81,9 \pm 1,6$ (çalışmamızda $95,2 \pm 5,4$), enfeksiyondan korunma için $35,1 \pm 3,5$ (çalışmamızda $93,2 \pm 7,3$), oral kontraseptifler için $74,9 \pm 1,9$ (çalışmamızda $93,4 \pm 5,5$) ve genel başarı puanı $74,3 \pm 1,4$ (çalışmamızda $93,4 \pm 5,5$)’dir. Burada interaktif yöntemlerin öğrencilerin başarısına daha fazla katkı sağladığını söylemek yanlış olmayacaktır. Çalışmamızdaki öğrencilerin kendini yeterli hissetme oranının yüksek olması ise (Tablo 4) sahip olunan bilgi ve beceriyle kişide kendine güven duygusunun artmasının bir işareti olabilir.

Teorik sınavda görülen yüksek başarının benzerinin beceri kazanma sınavında da sürmesi etkinlik savını güçlendirmektedir. Sadece iki kişinin beşten fazla RİA uygulamak zorunda kalması maket çalışmalarının verimliliğini göstermektedir.

Sağlık hizmetlerine katkı:

Eğitim programının sağlık hizmetlerine katkısını ölçmek için kursu bitirenlere “verilen eğitimden yararlanıp yararlanmadıkları” sorulmuştur, ancak burada bazı katılımcıların zaman yönünden zaten henüz göreve başlamadıklarını (%44,9) belirtmekte yarar olacaktır. Genel pratisyen olarak çalışan 25 kişinin bu eğitimde öğrendiklerini uygulayacağı beklenmektedir. Göreve başlamamış ve Tıpta Uzmanlık Sınavı için de çalışan 16 kişiden bir kısmının uzmanlık eğitimine başlayacağı, geri kalanların bir süre sonra genel pratisyenlik yapacağı düşünülürse eğitimden yararlanan kişi sayısının daha da artacağı varsayılabilir. Tıp fakültesi mezunlarının önemli bir kısmının sağlık ocaklarında çalıştığını bildiren çalışmaların (4) verilerini de göz önüne aldığımızda, kurs alanların yaklaşık yarısının birinci basamakta görev alması beklendiğinden verilen eğitimin sağlık hizmetlerine katkıda bulunacağı söylenebilir. Gerçek katkının ölçülmesi ise bu kişilerin çalıştığı bölgelerdeki aile planlaması hizmet sunumunu izlenmesi ile mümkün olacaktır.

Mezuniyet sonrasında kişilerin hangi kurumda çalıştıkları veya hangi bilgi ve beceriye gereksinim duyduklarının incelenmesi kursta verilen eğitimi yönlendirme açısından da önemlidir. Mezuniyet sonrası kullanılacak olan bilgilerin öğrenilmesi, diğer bilgilerin öğrenilmesine göre daha kolay olacaktır. Kişilerin mezuniyet sonrası için farklı tercihleri olabileceği diğer bazı çalışmalarda bildirilmiştir (14,15). Örneğin Yarış ve ark'nın çalışmasında (14) öğrencilerin %75.4'ü mezuniyet sonrasında Tıpta Uzmanlık Sınavını kazanmak istediğini ifade etmiş, sadece %1.2'si pratisyen hekim olarak çalışacağını söylemiştir. Cankur ve ark'nın çalışmasında ise (15) öğrencilerin %70.2'si kendi fakültesinde verilen eğitimin pratisyen hekimliğe yönelik olduğunu, ancak sadece %20.6'sı tıp fakültesinin amacının pratisyen hekim yetiştirmek olduğunu ifade etmiştir. Her iki çalışmada da tıp eğitiminin, öğrencilerin beklentileriyle uyumlu olmadığı anlaşılmaktadır. Sonuçta, bu uyumsuzluk öğrenmeyi zorlaştıran bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak doğurganlığın düzenlenmesi bilgileri öğrencilerin birey olarak da gereksinim duyacakları ve her alanda çalışırken katkı yapabilecekleri bir konudur.

Çalışmamızda değerlendirmesini yaptığımız, “aile planlaması danışmanlığı ve rahim içi araç uygulama kursu” katılımlı eğitim teknikleri uygulamasının etkinliğini gösteren başarılı bir modeldir. Başka konulardaki uygulama eğitimleri için de uygulanabilir. Uygulanan eğitimin gerçek etkisini ölçmek için, hem öğrencileri, hem öğretim üyelerinin çok yararlı bilgi ve becerinin kazanımlarla birlikte uzun vadede değerlendirilmelidir.

Kaynaklar

- 1) TBMM Araştırma Komisyonu. Türkiye'de Tıp Eğitimi. Cilt I, II, III. TBMM ve Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, Ankara, 1991.
- 2) Menken M. Medical education for primary care. World Health Forum. 1991, Vol.12, No.3, p.360-362.
- 3) Pei-lian L, Yi-e S, Mei-lin W. The way ahead for medical education in China. World Health Forum. 1987, Vol.8, No.4, p.501-503.
- 4) Dedeoğlu N, Dönmez L, Aktekin M. Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi İntörn ve Mezunlarının Tıp Eğitimi Konusundaki Görüşleri. Akd. Üni. Tıp Fak Dergisi. 1993, Cilt:X, sayı:1-2, sayfa:13-17.
- 5) Dedeoğlu N, Aflay U, Yavuz CI. Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğretim Üyelerinin Tıp Eğitimi İle İlgili Görüşleri. Akd. Üni. Tıp Fak. Dergisi. 1994, Cilt:XI, sayı:1, sayfa:19-24.
- 6) Newble D, Cannon R. A Handbook for Medical Teachers. Third Edition, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht/Boston/London.
- 7) Rotem A, Abbat FR. Self Assessment for Teachers of Health Workers, How to be a Better Teacher. World Health Org. 1982, No.68.
- 8) Özvarış ŞB, Özek-Öncüer B, Bertan M. Aile Planlaması Hizmetlerinin Yaygınlaştırılması Konusunda Yeni Bir Adım. V.Ulusal Halk Sağlığı Kongresi Bildiri Kitabı, 12-16 Ekim 1996, İstanbul, sayfa:60-65.
- 9) Özvarış ŞB, Özek-Öncüer B, Bertan M. Tıp Fakültelerinde Mezuniyet Öncesi Aile Planlaması Eğitiminin Güçlendirilmesinde Yeni Bir Yaklaşım. Hacettepe Toplum Hekimliği Bülteni. Ocak 1996, yıl:17, sayı:1, sayfa:1-4.
- 10) Bulut A ve ark. Öğrenmeyi öğrenmek: İstanbul Tıp Fakültesinin eğitici eğitimi deneyimi, İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi Mecmuası, 63(3) 2001, sayfa 293-299.
- 11) Koçoğlu GO, Özvarış ŞB, Aslan D, Akın A. Tıp Fakültesi Dönem 6 Öğrencilerinin Kadın Sağlığı ve Aile Planlaması Semineri Sonunda Bilgi Düzeyi Değişikliklerinin Saptanması. II.Ulusal Tıp Eğitimi Kongresi Bildiri Özeti Kitabı, 24-28 Nisan 2001, İzmir, sayfa:92.
- 12) Günay T, Musal B. Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi İntörnlere Yönelik Aile Planlaması Danışmanlığı ve RİA Uygulama Kursları. II.Ulusal Tıp Eğitimi Kongresi Bildiri Özeti Kitabı, 24-28 Nisan 2001, İzmir, sayfa:106.
- 13) Kırca Ü, Akşit-Ünver D, Musal B. Pratisyen Hekimlerin MR, RİA Kursu Öncesi ve Sonrası Bilgi Düzeylerinin Değerlendirilmesi. IV.Ulusal Halk Sağlığı Kongresi Kitabı, 12-16 Eylül 1994, Didim, sayfa:61-62.
- 14) Yarış F, Topbaş M, Çan G, Özoran Y. Karadeniz Teknik Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Tıp Eğitimi Hakkındaki Düşüncelerinin Değerlendirilmesi. II.Ulusal Tıp Eğitimi Kongresi Bildiri Özeti Kitabı, 24-28 Nisan 2001, İzmir, sayfa:60.
- 15) Cankur NŞ, Uluköylü M, Öztürk Ç, Alpan D, Prinççi S, Fidan E, Ordu S, Bozdoğan G, Başyiğit S. Diğer Yüzünden Bakıldığında Tıp Eğitimi. II.Ulusal Tıp Eğitimi Kongresi Bildiri Özeti Kitabı, 24-28 Nisan 2001, İzmir, sayfa:61.